

LÕUNAEESTI JA ISURI KEELE ÜHISJOONI*

Eva Saar

Sissejuhatuseks

Lõunaeesti keel ja isuri keel moodustavad ehk mõnegi lugeja jaoks ootamatu paari omavahel võrdlemiseks. Ootamatu seetõttu, et võrreldakse üht vanemat ja üht nooremat läänemeresoome keelte haru. Läänemeresoome keelte kunagise ühtsuse väiksemateks hõimukeelteks jagunemise uurijad on arvanud, et kõige varem on algkeelest eraldunud lõunaeesti keel (vt nt Sammallahti 1977; Kallio 2006, 2007, 2014) või lõunaeesti keel koos liivi keelega (vt nt Viitso 1978). Isuri keelt on aga peetud kõige nooremaks läänemeresoome murdeks, mis on eraldunud muinaskarjalast umbes 1000 aastat tagasi, mis selletab selle puudumise läänemeresoome muinasmurrete seast (vt nt Kallio 2007: 243; Pajusalu 2014). Samas puudub isuri keel mõnedes käsitlustes läänemeresoome keelte perest iseseisva keelena täiesti (vt nt Kallio 2014: 163).

Lõunaeesti keeleala ja Ingerimaa isuri keeleala vahel ei ole ajaloolistel aegadel olnud meile teadaolevalt kindlat otsest kontakti. Ajalooliseks ajaks nimetan siin tinglikult aega alates 17.–18. sajandist, mil hakati enamat huvi tundma erinevate rahvaste vastu ning neist ka kirjalikke ülestähendusi tegema. Vanim seisukohavõtt Ingerimaa rahvaste vadjalaste ja isurite etnilise kuuluvuse kohta pärineb 1680. aastatest (vt Öpik 1970: 17–18). Esimesed Ingerimaa keelte sõnaloendid olid Peter Simon Pallase (1741–1811) kuulsas „Kogu maailma keelte võrdlevas sõnaraamatus“ („*Linguarum totius orbis vocabularia comparativa*“), mille esitrükk ilmus 1768. aastal Peterburis, ning Fjodor Tumanski käsikirjalises Peterburi kubermangu kirjelduses (1789–1790) (vt Öpik 1970). Ingerimaal läänemeresoome rahvaste seas reisides ja töötades juhtis Tumanski muuhulgas tähelepanu ka sellele, et on ülim aeg päästa tulevastele põlvedele andmed nende keelte kohta, sest need on kiirelt taandumas ja rahvad oma keelt vene keele

* Artikli aluseks on ettekanne TÜ Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse seminaril „Kynõlduq synaq“. Seminar toimus 8. juunil 2018 Tartus. Artikli valmimist on toetanud Tartu Ülikool uurimistoetusest PHVEE18904.

vastu välja vahetamas (*ibid.* 16–17). Oletatavasti olid selleks ajaks keelt vahetanud ka Eesti poolt vaadates Peipsi-tagused läänemeresoomlased, kellest me tegelikult midagi kindlat väita ei tea.

Ingerimaa ja lõunaeesti hõimumurrete asualade vahel Peipsi järve taga on viimastel sajanditel haigutanud nn läänemeresoome tühimik. Sellest hoolimata olen oma erinevail keeleteaduslikel töömaadel (st uurides nii isuri keelt kui ka tegeledes võru ja setu keelega) täheldanud neis kahes piirkonnas mõningaid huvitavaid fonoloogilisi ja morfoloogilisi ühisjooni. Artikli fookus on isuri keele Soikkola murde ja lõunaeesti keel(t)e ühisjoontel.

Vokalismi ühisjooni

Ühiseks jooneks, mida isuri keel (ja ka lüüdi keel) jagab läänemeresoome lõunarühma keeltega, on esisilbi pikkade vokaalide säilimine murdumatutena, nt isS *mā*, *tē* 'tee', *sō* 'soo', eL *mā*, *tī*, *sū* (vrd nt krj *moa* ~ *muu*, *tie*, *suo*). Isuri ja lõunaeesti keel on sarnased ka esisilpide pikkade keskkõrgete vokaalide kõrgenemise poolest, nt eL *sūmā*; isS *sōmā* ~ *sūmā* 'sõoma'. Mõlemale vaadeldavale keelepiirkonnale on omane vokaalharmoonia: eL *elämä* ~ isS *elämä* 'elama', selle rakendamistingimused on aga keeliti erinevad. Nii näiteks on isuri keeles ka õ-harmoonia (*pūdō* 'püük; püüdmine?'; *täüdümädöin* 'täitmatu'), mis enamasti puudub lõunaeesti keelest. Lõunaeesti keeles seevastu on e-harmoonia (*heḇḇheḇe* 'hõbedane'), isuri keeles aga puudub e häälik sootuks, mis ongi kahe keele vokalismi üks kaalukamaid erinevusi.

Konsonantide kolme pikkusklassi vastandus

Võimalik, et kvantiteedi- ehk kestussuhete muutused, millest järgnevalt juttu tuleb, on toimunud või toimuma hakanud kaugelt enne Peipsi järve taguse nn läänemeresoome tühimiku tekkimist. Ent samal ajal mitte varem kui II aastatuhande esimestel sajanditel, kui arvestada isuri keele hilise lahknemise teooriat karjala keelest. Vahemärkusena olgu öeldud, et mitmed kirjeldatavad geminatsiooniliigid ulatuvad kaugemale lõunaeesti keelealast ja Ingerimaast, olles eriti tuntud näiteks ka Ida-Soome murretes (vt nt Nahkola 1987; Palander 1987).

Nii lõunaeesti keel kui ka isuri keel on läänemeresoome keelte seas erilised oma suhteliselt keeruliste kvantiteedisuhete poolest. Mõlemale keelele on omane konsonantide kolme pikkusklassi vastandus (vt ka Iva 2007, 2010; Markus 2010; Markus jt 2013; Saar 2017). Mõlema keele iseärasuseks on, et ühe noomeni paradigmas võib moodustuda kaks erinevat tüve sisekonsonantide vahelduse sarja: klusiil ja sibilant, kus vahelduse on tinginud konkreetse sõnavormi kunagine häälikustruktuur (vt tabel 1).

Tabel 1. Sisehäälikute vaheldus noomeni vesi vormistikus.

		TA			NA
		Q1	Q2	Q3	Q3
Isuri	* <i>t</i>	III Sg Px3 Sg <i>vedehe</i>	III Sg <i>veitē</i>	Prt Sg <i>vettä</i>	Gen Sg <i>vēn</i>
	* <i>s</i>	Nom Sg <i>vezi</i>	III Pl <i>vešsī</i>		
Lõuna- eesti	* <i>t</i>			III Sg <i>vette</i>	Gen Sg <i>vī</i>
	* <i>s</i>	<i>vezi</i>	Gen Pl <i>vešsi</i>	III Pl <i>vessi(he)</i>	

Ehkki Soikkola murdele omane klusiilide ternaarne opositsioon (vt Markus 2010, 2011; Markus jt 2013) on jälgitav ka ühe sõna paradigmas, on sellised juhtumid siiski harvad ning enamasti ei moodusta need minimaalpaare. Tavapärased on vaheldused Q1 : Q2 või Q1 : Q3 ehk esmaväline konsonant (või markeeritud silbipiir klusiili nõrgaastmelise vaste kao tulemusena) vaheldub paradigmas kas lühialgulise või täisgeminaadiga, vrd nt

Nom Sg *kala* (Q1) : Prt Sg *kallā* (Q2) : Ess Sg *kallān* (Q2) 'kala : kala : kalana'

Nom Sg *säkki* (Q3) : Gen Sg *sägin* (Q1) 'kott : koti'.

Selles osas erineb isuri keel näiteks võru keelest, kus ühe ja sama noomeni paradigmas on küllalt tavapärase täisvaheldus, milles osalevad kõik kolm vältet (Iva 2007: 59–63; 2010). Suurim erinevus ühelt poolt Soikkola murde ning teisalt eesti kirjakeele ja lõunaeesti keele kvantiteedivahelduses peitub pikenemisvahelduslikus sisseütlevas käändes, kus Soikkola murdes on tavapärase lühialguline geminaat, eesti kirjakeeles ja lõunaeesti keeles

on aga arenenud täisgemiinat, vrd nt isS NomSg *soda* : IllSg **sota-hen* : *sottā* ja eL *sepa* : *setta* 'sõda : sõtta'.

Astme- ja pikendusvaheldus

Käsitlen eraldi traditsioonilist astmevaheldust ehk laadivaheldust, mis on omane rohkematele läänemeresoome keeltele, ja pikenemisvaheldust, mis on omane vähematele läänemeresoome keeltele, ent millel on rohkesti ühist just isuri ja lõunaesti keeles.

Astmevahelduse suunaks on nõrgenemine (puudutab klusiile ja *s-i*), st see on keeleajalooliselt tingitud kõnetakti (lihtsamalt väljendudes – kahe-silbilise sõna) viimase silbi suletusest, nt:

NomSg eL, isS *māgi*
GenSg (**mäke-n* >) eL *māe*; isS *māen*

Pikenemisvahelduse suunaks on tugevnemine (puudutab mistahes konsonante), mille eelduseks on kunagise sõnavormi (kõnetakti) koosnemine kolmest silbist, mille kaks esimest silpi on lühikesed ja lahtised. Teisisõnu on pikenemine võimalik (a) astmevahelduseta sõnades, ja (b) astmevahelduslikel tüvedel ainult tugevaastmelistes vormides.

PrtSg (**mäke-tä* >) eL *mākke*; isS *mākķī.ä*
IllSg (**mäke-hen* >) eL *mākke*; isS *mākķē*

Konsonandi pikenemine saab esineda nii nimetava käände vormis (lemma-tüves) kui ka teistes muutevormides, selle eelduseks on lõunaesti keeles järgsilbi **t* ja **h*, isuris **p*, **t*, **k* ja **h* kadu, nt:

(**jämetä* >)
NomSg eL *jāmme*; isS *jāmmīä*
vrd TrSg eL *lätš jāmehest*, isS *jāmiäks*

PrtSg (**sinu-ta* >) eL *siñno*, isS *siñnū,a* 'sind'

Inf (**elä-täk* >) eL *eļļāq*, isS *eļļā*, isH *eļļāg*
vrd eL *eļāmā*, isS *eļāmā*

Üheks vahvaks nähtuseks, mida lõunaeeesti keel ja isuri keel jagavad, on see, et mõlemas keeles on tavaline lisaks kõigile teistele konsonantidele ka *h*-geminaat, mis eesti kirjakeeles esineb vaid afektiivsetes ja võõrsõnades (*pähh* : *pähhi*; *krahh* : *krahhi*), vrd nt

Se läbi saa ar kui ni .*tuuhhu* .ilma *rahha* ei olõq vaija ‘saan kuidagi hakkama ja tollesse ilma (surnute riiki) ei ole raha vaja’
isS sis hū viskaisīD morzialle *rahhā* kannelle ‘siis nad viskasid möršjale raha lauale’

Võru keele põhjal on Sulev Iva (2010: 163) järeldanud, et:

„Pikenemisheldus on ajalooliselt sõna tüve pikenemine, mis on arenenud tasakaalustamaks sõnalõpu häälikute lühenemist ja kadu, nt pikenenud aste [PrtSg] **talota* > ‘*tallo*, ülipikk aste [IISg] **talohen* > ‘*tallo* ‘*tal*’.“

Soikkola murde puhul, mille pikenemishelduste rütm on võru kirjakeele omaga paljuski sarnane, see interpretatsioon ei sobi, kuna on selge, et pikenemine PrtSg **taloita* > *tallõja* ei ole tingitud lühenemise kompenseerimisest – sõna silpide arv ei ole (ei tarvitse olla) muutunud, vaid teenib muud eesmärki: vastukaaluks teise silbi pikale vokaalile tugevdab esimest silpi.

See, millistes vormides on muutelõpp või tunnus tüve viimase silbi sulgenud ja millistes mitte, on ühine kõigile läänemeresoome astmevahelduskeeltele. Seega see, millistes vormides saab esineda nõrgenemine ja millistes pikenemine, on tingitud juba keeleajalooliselt, ning need mallid on lõunaeeesti ja isuri keeles suhteliselt sarnased, vrd nt astmevahelduseta noomeni *kana* ja astmevaheldusliku sõna *sõda* paradigmasid (tabel 2), kus isuri ja lõunaeeesti pikenemishelduse muster on sama, ainsaks erinevuseks on sisseütleva käände geminaadi kestus: Soikkola murdes on see lühialguline, lõunaeeesti keeles täispikkusega:

Tabel 2. Lõunaeeesti ja isuri astme- ja pikenemisvahelduse võrdlus.

Keel	Ainsus				Mitmus		
	Nom	Gen	Prt	III	Gen	Prt	III
isS	<i>kana</i>	<i>kanan</i>	<i>kañnā</i>	<i>kañnā</i>	<i>kañnoin</i>	<i>kañnōja</i>	<i>kañnoi</i>
eL	<i>kana</i>	<i>kana</i>	<i>kañna</i>	<i>kanna</i>	<i>kañno</i>	<i>kañno</i>	<i>kanno(he)</i>
isS	<i>soda</i>	<i>soan</i>	<i>sottā</i>	<i>sottā</i>	<i>sottīn</i>	<i>sottī.a</i>	<i>sottī</i>
eL	<i>sepa</i>	<i>sepa</i>	<i>setta</i>	<i>setta</i>	<i>setto</i>	<i>setto</i>	<i>setto</i>

Astme- ja pikenemisvaheldust soovitaksin eraldi käsitleda ka praegu koostatavas võru keele grammatikas, sest oma tekkepõhjustelt täiesti erinevate ja teatud mõttes ka vastanduvate või vastupidises suunas toimivate nähtuse seas korraga orienteerumine ei ole keele õppijale kuigi lihtne ülesanne.

Kolmesilbiliste sõnade geminatsioon

Isuri keelele on omane paljudes muuttüüpides esinev kolmesilbiliste sõnade (kõnetaktide) geminatsioon, mille tingimuseks on samuti esimesed kaks lühikest ja lahtist silpi, ent erinevalt üldgeminatsiooni juhtudest ei ole 2. ja 3. silbi piirilt konsonant kadunud: (C)VCVCV(C) > (C)VCCV̄CV(C). Lõunaeeesti keeles (v.a mulgi) esineb sarnane pikenemine, aga see piirdub seal ainult ainsuse nimetava käändega, isuri keeles esineb aga rohkemates muudetes (vt tabel 3). Mõlemas keeles on pikenemine selgelt seotud sõna struktuuriga, ent pikenemise põhjused võivad olla erinevad. Lõunaeeesti keeles võib sellise pikenemise olla tinginud lõpukao kompenseerimine. Isuri keeles nõuab aga *(C)VCVCV(C) struktuur kõnetaktis esimese silbi tugevdamist ka siis, kui lõpukadu sõnas ei ole toimunud.

Tabel 3. Kolmesilbiliste sõnade geminatsioon isuri ja lõunaeeesti keeles.

	NomSg	GenSg	NomPl	IIIsg
isS	<i>puṭṭēli</i>	<i>puṭṭēlin</i>	<i>puṭṭēlio</i>	<i>puṭelī</i>
	<i>terṛāvān</i>	<i>terṛāvān</i>	<i>terṛāvāo</i>	<i>terävā</i>
eL	<i>puṭṭel</i>	<i>puṭeli</i>	<i>puṭeli?</i>	<i>puṭelihe</i>
	<i>terṛāv</i>	<i>terävä</i>	<i>terävä?</i>	<i>terävāhe</i>

Lõunaeesti ja isuri kvantiteedierinevus järgsilbi *h puhul

Suurim erinevus ühelt poolt isuri keele Soikkola murde ning teisalt eesti kirjakeele ja lõunaeesti keele kvantiteedivahelduses peitub järgsilbi *h*-aolistes sõnavormides. Eesti kirjakeeles ja lõunaeesti keeles on sel tingimusel arenenud täispikkusega (vt ka Iva 2007: 92), isuri Soikkola murdes on aga *h* ees geminaat lühialguline ning mõnelgi juhul järgsilbi *h* ka säilinud. Mistahes konsonandi pikenemist esimese ja teise silbi piiril on varasemalt seostatud lõpukaoga, aga isuris esineb seda ka juhtudel, kus lõpukaadu ei ole toimunud. Vrd nt

**hameh* : **hamehe-n* : **hameh-t*
eL *haməh* : **hamme** : *haməh-t*
isS *hame* : **hammēhe-n** : *hameh-t*

NomSg *tuli*
IllSg **tule-hen* > eL *tulle*; isS *tullē*

Sarnaseid astme- ja pikenemisvaheldusmalle

Sarnasused astme- ja pikenemisvahelduslikes vormides lähendavad lõunaeesti ja isuri keelt, vastandudes samas näiteks eesti kirjakeelele. Näiteks võrdluses eesti keelega tarvitatakse isuri ja lõunaeesti keeles eesti NTT vaheldusmalli asemel vaheldusmalli NTN, vrd nt

eL *vaher* : **vahtrə** : *vaherD ~ vahərd* (NTN)
isS *vāher* : **vāhteran** : *vāhērd* (NTN)
ee *vaher* : **vahtra** : **vahtrat** (NTT)

Toon näiteks ka ühise verbi *sõdima* pikenemisvaheldusmalli NPN:

Se *sədimā* : **səttiq** : (*ma*) *sədi* (*sõdima* : *sõtiq* : *sõdi*)
isS *sodimā* : **soitt.a** : *soin*
eP *sõdima* : *sõdida* : *sõdin*

Geminatsioon järgsilpides

Lõunaeesti ja isuri keele ühiseks jooneks on ka kaasrõhulise silbi järel olevad geminaadid, nt

Sup **avittamāhen* > **avittamahan* > **avittamān* >
isS *avittamā* 'aitama' > eL *avittamā* (> ~ *avittama*)

Mõlemas keeles esinevad ka rõhutule silbile järgnevad geminaadid, mille eelduseks isuri keeles on paiknemine kontraheerumise tulemusel tekkinud pika vokaali või diftongi ees (erinevalt nt võru keelest):

eL *hingpuhussilõ* 'hingetuks' (VES 86), *karussõ* 'karjase' (VES 152)
isS PrtPI Vii *ahvenia* ~ Re *ahvennia* (IMS 4) 'ahvenaid'
isS PrtPI Vii *alaišia* ~ Sa *alaišsia* (IMS 13, 168) '(kinnas :) kindaid'

Mitmuse omastava moodustus

Mitmuse omastava vormi genitiivi (**i* + **te*) moodustuselt sarnaneb lõunaeesti keel läänemeresoome keelte ida- või põhjarühma liigitatavate keeltega; seda on märganud Paul Alvre juba mitukümmend aastat tagasi (vt nt Alvre 1973). Ühelt poolt isuri ja lõunaeesti keele ning teisalt eesti kirjakeele astmevaheldusmallide võrdlemisest nähtubki, et üks olulisemaid erinevusi nõrga ja tugeva astme vaheldumise muustris tuleneb mitmuse genitiivi moodustamise erinevatest viisidest.

Eesti keele mitmusevormistiku (v.a nominatiiv) aluseks on enamasti ainsuse partitiivis avalduv tüvevariant, isuri ja lõunaeesti keeles aga tugevaastmeline tüvi. Eesti kirjakeeles liitub mitmuse tunnus *-te* mõnes noomenitüübis nõrgaastmelisele konsonanttüvele, isuri ja lõunaeesti keeles aga kindlustab mitmuses **i-* ja **te-*mitmuse sulandumisel tekkinud liitsufiks selle, et mitmuse genitiiv on alati tugevas astmes (Saar 2017: 98). See on eriomane just isuri ja lõunaeesti keelele – pikenemishelduslikel sõnadel on 1. ja 2. silbi piiril konsonant gemineerunud. Vrd nt

eL *mättāz* : *mättā* : *mättāst* : *mättide*
isS *mädāz* : *mättāhān* : *mädāst* : *mättāhān*
eP *mättāz* : *mätta* : *mättāst* : *mättāste*
(Viks 1992: 42 *mõte*-tüüp; ÕS 2013 *kallas*-tüüp)

**kalaiĕn* > eL *kallo*, isS *kalloin* 'kalade',
**külāiĕn* > eL *küllī*, isS *küllīn* 'külade'

***ne- ja *tse-verbid**

Vana läänemeresoomelise nähtusena on lõunaeesti keel ja isuri keel säilitanud selge vahe kahetüveliste verbide vokaal ja konsonanttüvede vahel, kus terve tuletussufiks puudub konsonanttüvelistes vormides. Nende sufiksrite puudumine konsonanttüvelistes vormides on joon, mis huvitava isoglossina ulatub karjalast ja vepsast kuni Lõuna-Eesti keelteni, esinedes alati setus, paralleelvariandina aga ka võru keeles. Vrd nt

eL *alanõm(m)a* : *aladaq* : *alanõs*

isS *alenoõmmā* : *aleba* : *alenõ*

krj *alenemah* : *aleta* : *alenou*

(eP *alanema* : *alaneda* : *alaneb*)

eL *savitsõm(m)a* : *savidaq* : *savitsõs*

isS *savitsõmmā* : *savida* : *savitsõ*

krj *savittšemah* : *savita* : *savittšou* ~ *savittšõ*

’siblima : siblida : siblib’

Mitmuse keeldkõne

Enamikus läänemeresoome keeltest esineb eitava imperatiivi ehk keeldkõne mitmusevormides käskiva kõneviisi tunnus nii eitusverbil kui ka põhiverbil, nt eesti keeles *ärge lugege*, soome keeles *älkää lukeko* (Laanest 1975: 160). Erandlikke näiteid, kus keeldkõne mitmusevormides esineb põhiverb infinitiivi kujul, on mulgi keel (vt Tanning 1953: 52; 2004: 119, 122; Pajusalu 1996: 158–160) ja isuri keel (vt Laanest 1986: 141). Mulgi keeles võib sel moel olla moodustatud ka ainsuse keeldkõne. Vrd nt

mulgi *ärge tulla üten* ’ärge tulge kaasa’ (Tanning 2004: 119)

isS *elkää tulla tänne* (IMS 31) ’ärge tulge siia’

Tänaseni ei ole kindel, kas keeldkõne selline vormimoodustuslik eripära on eraldiarengu tulemus või huvitava nähtuse püsimine mõlemas keeles.

Kokkuvõtteks

Esitatud põgusa vaatega isuri ja lõunaeesti keelelistele ühisjoontele ei pretendeerita uuele lahendusele murrete kujunemisloos. Näitlikustatud sai see, et lõunaeesti keel on ühelt poolt – varaseima algläänemeresoome keelest eraldujana – kaasa võtnud ja seejuures säilitanud mitmeid vanu jooni, mis on iseloomulikud tänastele läänemeresoome ida- või põhjarühma keeltele, nt **i + te* mitmuse genitiivi moodustamine ning tuletussufiksiste puudumine *ne-* ja *tse-*verbide konsonanttüvelistes vormides. Teisalt aga jagab lõunaeesti keel just kvantiteedisuhete poolest isuri keelega kõige rohkem ühiseid huvitavaid (morfo)fonoloogilisi uuendusi.

Kirjandus

- Alvre, Paul 1973: Läänemeresoome aluskeele varajasest murdeliigendusest, eriti eesti ja soome keelt silmas pidades. – *Keel ja Kirjandus* (3, 5), 151–162, 291–299.
- Ernits, Enn 2007: Isurite asualadest ja algkodust. – *Õdagumeresoomõ kodo*. Toim. Helen Koks, Jan Rahman. (= Võro Instituudi toimõndusõq 20.) Võru, 13–32.
- IMS = Nirvi, Ruben E. 1971: *Inkerõismurteiden sanakirja*. (= Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII) Helsinki.
- Iva, Sulev 2007: *Võru kirjakeele sõnamuutmissüsteem*. (= Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 20.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Iva, Sulev 2010: Grade Alternation in Võro South Estonian. – *Linguistica Uralica* XLVI (3), 161–174.
- Kallio, Petri 2006: Suomen kantakielen absoluuttista kronologiaa. – *Virittäjä* (1), 2–25.
- Kallio, Petri 2007: Kantasuomen konsonanttihistoriaa. – *Sámit, sánit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007*, toim. Jussi Ylikoski, Ante Aikio. (= SUST 253.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 229–249.
- Kallio, Petri 2014: The Diversification of Proto-Finnic. – *Fibula, fabula, fact: The Viking Age in Finland*, toim. Joonas Ahola, Frog, Clive Tolley. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 155–170.
- Laanest, Arvo 1975: *Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Laanest, Arvo 1986: *Isuri keele ajalooline foneetika ja morfoloogia*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Markus, Elena 2010: Primary and secondary geminates in Ingrian. – *Linguistica Uralica* XLVI (1), 38–52.

- Markus, Elena 2011: The Phonetics and Phonology of a Disyllabic Foot in Soikkola Ingrian. – *Linguistica Uralica* XLVII (2), 103–119.
- Markus jt 2013 = Markus, Elena, Pärtel Lippus, Karl Pajusalu, Pire Teras 2013: Three-way opposition of consonant quantity in Finnic and Saamic languages. – E. L. Asu, P. Lippus (eds.), *Nordic Prosody. Proceedings of the XIth Conference, Tartu 2012*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 225–234.
- Nahkola, Kari 1987: *Yleisgeminaatio. Äänne­muutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta*. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 457.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pajusalu, Karl 1996: *Multiple linguistic contacts in South Estonian: Variation of verb inflection in Karksi*. (= Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 54.) Turku: University of Turku.
- Pajusalu, Karl 2014: Eesti keele sõnaprosoodia lõuna-läänemeresoome taustal. – *Keel ja Kirjandus* (8–9), 575–589.
- Palander, Marjatta 1987: *Suomen itämurteiden erikoisgeminaatio*. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 455.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saar, Eva 2017: *Isuri keele Soikkola murde sõnamuutmissüsteem*. (= Dissertationes philologiae uralicae Universitatis Tartuensis 19.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Sammallahti, Pekka 1977: Suomalaisen esihistorian kysymyksiä. – *Virittäjä*, 81 (2), 119–136.
- Tanning, Salme 1961: *Mulgi murdetekstid. Eesti murded I*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Tanning, Salme 2004: *Karksi murrak*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- VES = Iva, Sulev (koost.) 2002: *Võru-eesti sõnaraamat*. (= Võru Instituudi toimetised 12.) Tartu–Võru: Võro Instituut.
- Viitso, Tiit-Rein 1978: Läänemeresoome esimese silbi õ ajalugu. – *Keel ja Struktuur X*. Tartu, 81–117.
- Öpik, Elina 1970: *Vadjalastest ja isuritest XVIII sajandi lõpul. Etnograafilisi ja lingvistilisi materjale Fjodor Tumanski Peterburi kubermangu kirjelduses*. Toim. A. Viires. Tallinn: Valgus.

Eva Saar: Common characteristics of South Estonian and Ingrian

The article compares one of the older and one of the younger branches of Finnic languages: South Estonian and Soikkola Ingrian. One of the most striking morphophonological similarities of the two languages is,

for instance, the opposition of three quantity degrees and the occurrence of quantity alternation in the paradigms of nouns and verbs of both languages. It is shown that South Estonian – as the earliest off-shoot from the proto-Finnic language – has on the one hand inherited and preserved several old traits that are characteristic of the present-day Finnic languages belonging to the eastern or northern group, e.g. the formation of **i + te* plural genitive forms and the absence of derivational suffixes in the forms with consonantal stems in *ne-* and *tse-*verbs. On the other hand, as concerns quantity relations, it is with Ingrian that South Estonian most shares interesting (morpho)phonological innovations.

Eva Saar: Lõunõeesti ja isuri keele ütisuuni

Artiklin võrrõldas ütte vanõmbat ja ütte noorõmbat õdagumeresoomõ kiili harro: lõunõeesti kiilt ja isuri kiilt. Kiili silmäjäävämbit morfofonoloogiliidsi ütisuüsi ommaq näütüses peethelle kolmõ pikkusklassi vastandus ja tuu, et mõlõmba keele nimi- ja tegosõnno muutmisõ man tulõvaq ette pikenemisvaeldusõga sõnamooduq. Ütelt puult om lõunõeesti kiil ku kõgõ varahadsõmb algõdagumeresoomõ keelest lahkuminejä ütten võtnuq ja alalõ hoitnuq mitmit vanna juuni, miä ommaq hariliguq täämbädse ao õdagumeresoomõ hummogu- vai põh'arühmä keelin, nt **i + te* mitmusõ umakäänüse tegemine ni tuu, et *ne-* ja *tse-*verbe peethelütüvega mooduq ommaq ilma tulõtusjakõlda. Tõõsõlt puult jaga lõunõeesti kiil nimelt pikkusvaihõkõrdo poolõst isuri keelega kõgõ inämb ütitsit huvitavit (morfo)fonoloogiliidsi vahtsõnduisi.